

УДК 37.033 : 81'373 : 504

**ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОГО
ПРОФІЛЮ**

Надія Безгодова, Ірина Ніколаєнко

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Оборонна, 2
м. Луганськ, 91011, Україна
тел.: (0642) 53 83 73*

У статті висвітлюється практичний аспект формування професійного мовлення майбутніх учителів природничого профілю на лінгвокраєзнавчому матеріалі

Ключові слова: лінгвокраєзнавство, професійне мовлення, природничий профіль, практичний аспект

Головне завдання вищої школи – виховання майбутнього вчителя, який поряд з турботою про збереження природних багатств і примноження цінностей духовної культури постійно дбатиме про екологію мовного середовища. Мова підказує, з яких предметів і явищ складається довкілля, допомагає пізнати минуле й зрозуміти сучасне свого народу. Вона є провідником культури: може слугувати засобом вивчення інших культур і бути знаряддям пропаганди власної.

Вивчення рідного краю – своєї “малої Батьківщини” – є важливим чинником професійної підготовки майбутніх учителів природничого профілю. Ще К. Ушинський писав, що вчитель, вихователь не знайде багатшого матеріалу, різнобічного, доступного для розвитку мислення й мовлення, як матеріал навколишньої природи [1, с. 37]. Без ґрунтовної обізнаності з першосвітом – “малою Батьківщиною” – не можна зрозуміти й полонити “великий” світ. Тому лінгвокраєзнавчий матеріал створює благодатну основу для формування мовної особистості.

Концепція майбутнього вчителя формується в процесі професійної підготовки й спеціалізації в тій галузі знань – основ тієї науки, яку йому належить викладати.

Питанням лінгвокраєзнавства приділяється велика увага на заняттях з географії, але не менш важлива роль належить іншим предметам (біологія, історія, література, мова тощо). Там, де краєзнавчою роботою планомірно й цілеспрямовано займаються викладачі всіх спеціальностей, вона стає дійовим засобом реалізації комплексного підходу до виховання, сприяє всебічному й гармонійному розвитку молоді, дозволяє активно формувати професійне мовлення майбутніх учителів природничого профілю, розширює, збагачує знання новим змістом і формою.

Чітке уявлення викладача української мови про особливості майбутньої діяльності студентів спонукає його подавати наукові знання не тільки з позиції загальної енциклопедичності, а й з урахуванням того, що знадобиться вчителю природничого профілю, тобто надавати методичні поради.

Мета роботи – створити систему завдань з української мови (за професійним спрямуванням), пов’язану з використанням лінгвокраєзнавчого матеріалу.

Взаємне збагачення знаннями й досвідом краєзнавчої роботи полягає в активному обміні думками, ідеями в процесі бесід, конференцій, презентацій, заочних екскурсій, краєзнавчих подорожей по рідних місцях, диспутів, усних журналів тощо. Рідний край є відбиттям “великого світу” у відносній мікромоделі. У ньому є своя історія й праісторія [2, с. 25].

Так, цікавим для вчителів-географів є частково-дослідницький метод, який передбачає глибоке вивчення певного об’єкта чи теми краєзнавчого напрямку, а саме: дослідження історичної ономастики, мікротопоніміки, адже топонімія – це явище мовне, яке знаходиться в постійному русі, дуже тісно пов’язане з географією.

Студентам пропонують такі завдання:

- прокоментуйте вислів О. Ферсмана “...зрозуміти свій край можна тільки знаючи його історію, знаючи ті складні процеси, які, починаючи з першої твердої земної кори, так багато разів перетворювали її поверхню й на фоні яких поступово розвивалося життя”;
- дослідіть походження топонімічних назв населеного пункту, у якому ви проживаєте (“Штрихи до історії міста/села/селища”);
- подайте історичну довідку назв “Слобожанщина”, “Дике поле”, “Кам’яний Брід”, “Гостра Могила”, “Сіверськодонецьк” тощо;
- підготуйте доповідь або повідомлення “Відомі вчені-природознавці”, “Пам’ятки культури й архітектури рідного краю”, “Тідроніми Луганщини (мотиви називання)”, “Мапа Луганщини в легендах і переказах” тощо;
- культурно-історичні джерела композитних топонімів Луганщини (наприклад: *Слов’яносербськ, Трьохізбенка, Олександропілля, Червонопівка, Підкучанськ* та ін.);
- народнорозмовні варіанти ойконімів Луганської області (наприклад: *Валуїське Станично-Луганський район – Валуївка, Погореловка; Красноріченське Кремінський район – Кабанс; Новомикільське Міловський район – Безбожівка, Божівка, Новонікольське*).

Робота з довідниками, енциклопедіями, словниками, фаховими підручниками допомагає одержати достовірну, точну інформацію, а записи “живого” мовлення мешканців населених пунктів під час інтерв’ювання та краєзнавчих експедицій дозволяє установити народну географічну термінологію, що побутує в містах і селах Луганщини.

Творчий підхід у підготовці до заняття вимагає ретельного добору завдань, які б навчали аргументовано доводити власну точку зору, грамотно, змістовно викладати думки в усній і писемній формі, збагачувати словниковий запас, удосконалювати професійне мовлення, емоційно впливає на слухача. Так, наприклад, під час опрацювання теми студентам пропонують такі завдання:

1) підготуйте усну розповідь про природно-заповідну установу Вашого краю, використовуючи такі ключові слова й словосполучення: *природний заповідник, заказник, заповідні урочища, пам’ятки природи, парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва* (за вибором);

2) здійсніть заочну екскурсію до заповідника “Стрілецький степ” за таким планом:

1. Стрілецький степ – заповідник державного значення.
2. Особливості географічного розташування заповідника.
3. Клімат заповідної території;

3) за поданими завданнями складіть кросворд так, щоб по вертикалі утворилася власна назва (цифра в дужках означає черговість букви у відгаданому слові, яка буде відповідати ключовому слову).

1. Районний центр, у якому одна частина вулиці відходить до Росії, а друга – до України ⁽³⁾ (МіДове).
2. Залізничний вокзал м. Алчевська ⁽⁴⁾ (КомУнарськ).
3. Місто на річці Ольховка, назване на честь російського геолога – спеціаліста в галузі розробки вугільних родовищ ⁽⁵⁾ (ЛутуГіне).
4. Селище в Антрацитівському районі, яке має назву жіночого імені ⁽⁴⁾ (ТамАра).
5. Сучасна назва м. Ворошиловград ⁽⁵⁾ (ЛугаНськ).
6. У назві якого міста виражається відчуття найвищого задоволення життям ⁽¹⁾ (Шастя).
7. Село в Троїцькому районі, у яке “провалюється транспорт” ⁽³⁾ (ЯмИ).
8. Це місто – однойменна назва одного з найкращих сортів кам’яного вугілля ⁽²⁾ (АНтрацит).
9. Місто, пов’язане з діяльністю підпільної організації “Молода гвардія” ⁽³⁾ (КрАснодон).

(ЛУГАНЩИНА)

Студенти спеціальності “Біологія”, вивчаючи фахові дисципліни, безпосередньо знайомляться з життям рослин і тварин, з різноманітністю біогеоценозів рідного краю, а на заняттях з мови вдосконалюють набуті знання, розширюють теоретичний кругозір, виробляють навички дослідницької роботи, готуються до педагогічної практики й роботи в освітніх закладах різного типу, наприклад:

1) знайдіть у тексті слова іншомовного походження. Замініть їх, де можливо, українськими відповідниками. Підготуйте письмове повідомлення “Рослини Луганщини, занесені до Червоної книги”.

Флора Луганщини включає близько 2 тисяч рослин, серед них багато реліктових або ендемічних. Склад їх постійно скорочується. Однією з причин цього є непомірний вплив людини на природні екосистеми в процесі господарської діяльності, який набув таких масштабів, які не можуть не викликати занепокоєння в суспільстві. На сьогодні фактично знищено як природну зональну систему – степи, замість яких панують техногенні ландшафти, катастрофічно зменшуються площі природних лісів... (З книги);

2) ознайомтеся з Екологічним атласом Луганської області (укладачі Ю. Кононов, Є. Макаровський, А. Савченко, Т. Слоньова. Луганськ, 2004. 167 с.), підготуйте повідомлення “Фауна Луганщини”;

3) використовуючи словники й довідники, доберіть до спеціальних назв лікарських рослин народні назви, наприклад: барвінок – могильник, хрещатий барвінок.

Волошка синя, звіробій звичайний, суниця лісова, сокирки польові, льонок звичайний, чебрець тощо.

Світ живої й неживої природи не є протиставленням людині, а існує в гармонійній єдності з нею. Особливо переконують у цьому студентські твори-роздуми, твори-замальовки, есе, поетичні доробки.

У разі прикладу можна навести уривок з вірша студентки спеціальності “Географія” Анастасії Жилік:

*Там, де волошок лагідні барвінки,
Шахтарські маячать будинки,
Там зорі тьмяні, золоті*

---

*Проміння гублять у воді,
Там степ, дороги і ковил,
Там на шляху сріблястий пил,
Там спів чарівний солов'я –
Луганицина, любов моя!*

Зважаючи на те, що контингент факультету природничих наук становлять студенти не лише Луганської області, то доречною буде екскурсія до краєзнавчого музею з подальшим обговоренням на занятті. Експонати музею перенесуть нас у далеке минуле Луганщини, ознайомлять із сучасним рідного краю, з рослинним і тваринним світом.

Отже, важливу роль у формуванні мовної особистості вчителя природничого профілю відіграє лінгвокраєзнавство, яке дає можливість об'єднати лінгвістичну теорію з майбутньою практичною діяльністю.

1. *Жадан В. І.* Як вивчати свій край / В. І. Жадан, Б. В. Пічугін, Ю. І. Федченко. К. : Рад. шк., 1981.

2. *Голобородько Я.* Методичні засади вивчення культурософії рідного краю / Я. Голобородько // Зб. наук. пр. : Педагогічні науки. Вип. XIX. Херсон, 2001. С. 24-28.

LINGVOREGIONAL ETHNOGRAPHICAL MATERIAL AS MEANS OF FORMING OF PROFESSIONAL SPEECH OF FUTURE TEACHERS WITH NATURALISTIC PROFILE

Nadiya Bezgodova, Iryna Nickolayenko

*Lugansk Taras Shevchenko National Universiti,
Oboronna Street 2, Lugansk, 910911, Ukraine,
phone: (0642) 53 – 83 – 73*

The practical aspect of forming of professional speech of future teachers with naturalistic profile on the basic of lingvoregional ethnographical material is considered in the article.

Key words: lingvoregional ethnography, professional speech, naturalistic profile, practical aspect.

ЛИНГВОКРАЕВЕДЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННОГО ПРОФИЛЯ

Надежда Безгодова, Ирина Николаенко

*Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Оборонная, 2, м. Луганск, 91011, Украина,
тел.: (0642) 53 83 73*

В статье освещается практический аспект формирования профессиональной речи будущих учителей естественного профиля на лингвокраеведческом материале

Ключевые слова: лингвокраеведение, профессиональная речь, естественный профиль, практический аспект.

Стаття надійшла до редколегії 1.12. 2009

Прийнята до друку 20. 01. 2010